

Oponentský posudek bakalářské práce

Autor: Lukáš Jahoda

Název: Realita jako já, věc a jejich relace

Autor formuluje a v práci se pokouší prokázat tezi, podle které se dějiny novověké filosofie až do Hegela vyvíjejí jednostranně, protože se v nich činí východiskem buď já či mysl, nebo věc. Příkladem prvního východiska je autorovi Berkeley, druhého Spinoza. Tuto jednostrannost překonává teprve Hegel, a to tím, že východiskem své filosofie činí já a věc v jejich vzájemné dynamické relaci, ve které se vzájemně ovlivňují a nabývají skutečnosti. Hegel tak podle autora vytvořil paradigma, ve kterém se pohybuje moderní filosofie. To chce doložit jednak na Kierkegaardově pojmu opakování a jednak na Merlau-Pontyho pojmu tělesnosti.

Můj postoj k této tezi je ambivalentní: na jedné straně je tomu skutečně tak, že Hegel již ve spisu o diferenci Fichtovy a Schellingovy filosofie z r. 1802 formuluje jako svůj filosofický program překonávání toho, co označuje jako fixní protiklady rozvažování, protiklady typu: subjekt/objekt, duch/příroda, vědomí/věc apod. Již Fichte (nikoliv teprve Hegel) si uvědomil, že s protikladnou dvojicí subjekt/objekt nelze pracovat tak bezstarostně, jak dosud filosofie činila, a že použití těchto termínů je třeba zdůvodnit. A Fichte (nikoliv teprve Hegel) si rovněž uvědomil, že mezi já a věcí (ne-já) existuje vzájemný dynamický vztah (Fichte jej označuje jako „Wechselwirkung“), který je třeba analyzovat. Fichte sice trvá na tom, že při analýze našeho vědění je třeba vycházet z já, avšak vědomí již pro něj (nikoliv teprve pro Hegela) existuje jen v dynamickém vztahu mezi já a ne-já. Z tohoto důvodu není autorova teze zcela korektní. A je také otázkou, kam bychom podle autora měli situovat Kantovu filosofii, vždyť ani u Kanta se nedá mluvit o tom, že by jednostranně vycházel buď z já nebo z věci: spontaneita rozvažování a receptivita smyslovosti jsou vzájemně neredukovatelné kmeny poznání. Takto by bylo možné poukazovat na různé novověké myslitele, které není možné neproblematicky „vtěsnat“ do autorova výkladového rámce. Jeho teze mi tak připadá jako ne zcela funkční schematický konstrukt.

Tato schematicčnost se projevuje také v konkrétním výkladu. Berkeleyho filosofie se sice na první pohled zdá být optimálně zvoleným příkladem východiska z já, a to dokonce v silném smyslu, protože podle něj existují pouze duchovní substance. Berkeley mluví o duchu (Spirit), nikoliv o já či subjektu, a jde mu o otázku, co je substanciálním konstituentem skutečnosti, takže se u něj nedá neproblematicky mluvit o filosofii subjektu. Pokouší se ukázat, že materialistický výklad skutečnosti je neplauzibilní, tj. výklad, který vychází z toho,

že jedinou substancí je materie, hmota. To ale znamená, že věc pro Berkeleyho není něčím nedůležitým, jde mu konec konců o výklad toho, co jsou věci kolem nás, jen ji pojímá nematerialisticky. Podobně je tomu u Spinozi: I Spinoza se jeví na první pohled jako optimálně zvolený příklad filosofie, která svým východiskem činí věc. Spinoza však nemluví o věcech, nýbrž o substancí, která dokonce je ‚singulare tantum‘: existuje jen jedna. V definici substance Spinoza termín ‚věc‘ (res) nepoužívá, avšak autor poměrně neproblematicky od samého počátku podsouvá, že Spinozova substance je věcí. Autor sice uvádí jedno místo ve 2. knize, kde řekne Spinoza o bohu, že je res cogitans a res extensa zároveň (str. 41). Je však otázkou, zda nepoužívá tyto termíny jako určitý terminologický ústupek karteziánům, aby jim vysvětlil, že ani cogitatio ani extensio nejsou samostatnými substancemi. Je zde totiž následující problém, který autor přehlédl: pokud pojmem atributu rozlehlosti substance jako věci, nebudeme moci pojímat substancí jako věc, a dokonce ani atribut rozlehlosti jako věc. To plyne již z definic, substance, modu a atributu. Spinozovo pojetí věci je tak nakonec obdobně imanentistické jako Berkeleyho: pro Berkeleyho jsou věci v duchu jakožto substancí, pro Spinozu v substancí. Navíc – dost nepochopitelně – autor opakovaně tvrdí, že rozum či mysl či já (ani Spinoza o já nemluví!) jsou mody substance. Nejsou! Myšlení či rozum je atributem! Myšlenky jsou mody tohoto atributu, podobně jako rozlehlé věci jsou mody atributu rozlehlosti. To jsou pro Spinozu dost podstatné rozdíly. U Spinozy rovněž vůbec nelze mluvit o substancích, jak činí v autorem uvedeném citátu J. Bennett (str. 35). To je velmi matoucí. Jedním z hlavních důkazů 1. knihy je totiž důkaz jedinnosti substance.

Ke kapitole o Hegelovi mám jedinou výhradu. Zdá se, že to, co platí jen ve vztahu k *Fenomenologii ducha*, extenduje autor na celého Hegela. Např. autor tvrdí, že Hegel filosofii „drží čistě na půdě vědomí“ (str. 48), nebo že Hegel „ke skutečnosti začal přistupovat jako k vědomí samotnému“ (47), nebo že „Hegel zkoumá realitu pohybu a vývoje pouze na úrovni vědomí a jeho imanencí“ (70).

Schematičnost autorova konstruktů se projeví i tehdy, když mu jde o doklad přítomnosti základní struktury moderní filosofie, jak ji vytvořil dle autora Hegel. Obávám se, že se autorovi nedaří čtenáře přesvědčit. Patrné je to zejména na Kierkegaardově pojmu opakování. Zde je strukturální shoda s Hegelovou dialektikou vědomí vskutku spíše tvrzena, než doložena. V případě Merlau-Pontyho je to oněco lepší, ale i zde by věc musela být provedena důkladněji a více do hloubky, a to jak systematicky, tak textově-analyticky.

Na práci kladně hodnotím, a to i přes uvedenou kritiku, autorovu schopnost širší filosoficky-systematické perspektivy a schopnost odhalovat v myšlení struktury, ve kterých se pohybuje v rámci, překračujícím jednotlivé autory.

Pro uvedené výhrady však navrhuji práci hodnotit známkou **velmi dobře**.

PD Jindřich Karásek, Dr.